

5. Щодо участі України в Римському статуті Міжнародного кримінального суду. Аналітична записка // Національний інститут стратегічних досліджень. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1471> (дата звернення : 08.04.2026).

6. Угода між Кабінетом Міністрів України та Міжнародним кримінальним судом про створення Офісу Міжнародного кримінального суду в Україні. [Електронний ресурс] / Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/go/980_001-23 (дата звернення : 09.04.2026).

7. Кузьменко В.М., Піменова А.Ю. Проблеми виконання вироків Міжнародного кримінального суду. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія ПРАВО. Випуск 88: частина 4. С. 89-90.

8. Смирнов М.І. Порядок співробітництва України з Міжнародним кримінальним судом. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2024. Випуск 4. С. 116-120.

Коваль Богдан Вікторович

старший викладач кафедри кримінальної юстиції навчально-наукового інституту права та психології НАВС, кандидат юридичних наук

СТАНДАРТИ РОЗУМНОГО СТРОКУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ ВИМІРИ

Фундаментом правосуддя, особливо кримінального, визначається його ефективність. Джерела права серед ознак ефективного правосуддя виділяють його неупередженість (безсторонність), а також швидкість без шкоди для істини. Ці завдання перед судом та учасниками провадження обумовлені таким засадницьким принципом кримінального процесу як здійснення його в розумний строк. Проте в умовах війни дотримання такого балансу значно ускладнюється та потребує нових підходів і законодавчих змін.

В умовах повномасштабного збройного вторгнення країни-агресора проти України, здійснення правосуддя в розумні строки ускладнюється через ряд об'єктивних факторів: введення воєнного стану, обмеження діяльності державних інституцій на окупованих та прифронтових територіях, вчинення воєнних злочинів в умовах неочевидності, окремі учасники кримінального провадження є вимушено переміщеними або перебування на тимчасово окупованих територіях тощо. Такі обставини обумовили внесення значної кількості змін до КПК України, однак законодавцеві не вдалось у повній мірі вирішити питання забезпечення розумного строку у кримінальному

провадженні в умовах воєнного стану забезпечуючи при цьому ефективне правосуддя.

Україна системно інтегрується в систему міжнародного права, з урахуванням чого дослідження захисту права особи на справедливий суд, актуальним є дослідження дотримання розумних строків кримінального провадження під час дії воєнного стану.

Концепція розумного строку кримінального провадження закладена в положенні ст. 6 § 1 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, яка гарантує кожному право на розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом [3].

Попри те, що Конвенція не містить визначення поняття «розумний строк», Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ, Суд) сформував усталену систему критеріїв його оцінювання.

Розумність строку провадження визначається з урахуванням чотирьох основних критеріїв: складності справи (фактичної та правової); поведінки заявника (чи не сприяв він сам затягуванню провадження); поведінки компетентних органів держави (слідчих, прокурорів, судів); а також значущості предмету спору для заявника (зокрема, якщо особа перебуває під вартою або її стан здоров'я є критичним). Даний підхід використано зокрема в рішенні «Екле проти Німеччини» [4].

Чинний КПК України дає визначення поняття «розумні строки» у ст. 28 КПК України, визначаючи його як строк, що є об'єктивно необхідними для виконання процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень [1].

У свою чергу ст. 28 КПК України засаду розумності строків визначає так би мовити контурно, у найбільш загальних рисах, а тому для з'ясування деталей необхідно звертатися до інтерпретаційних актів національних судових установ та рішень ЄСПЛ [5, с. 60].

Повномасштабне збройне вторгнення та введення воєнного стану з 24.02.2022 р. суттєво трансформували практику застосування цього принципу. Законом України № 2137-IX від 15.03.2022 р. КПК України доповнено низкою спеціальних положень, спрямованих на адаптацію кримінального провадження до умов воєнного стану. Зокрема, законодавець передбачив можливість зупинення перебігу строків досудового розслідування у випадках, коли проведення слідчих дій є неможливим внаслідок бойових дій на відповідній території. Крім того, були розширені підстави для здійснення дистанційного досудового розслідування, спрощено порядок виклику учасників провадження та врегульовано питання провадження на тимчасово окупованих або звільнених територіях [2].

Однак, при системному аналізі вітчизняного законодавства в контексті міжнародних процесуальних стандартів дозволяє виявити декілька проблем, що виникають у площині забезпечення розумного строку кримінального провадження в умовах воєнного стану.

Так, залишаються не врегульованими питання зупинення кримінального провадження на підставі ст. 336 КПК України в разі несення військової служби обвинуваченим на добровільній основі (за контрактом). Оскільки чинна редакція норми передбачає підстави для зупинення судового розгляду виключно у разі мобілізації обвинуваченого. Що суттєво порушує права обвинуваченого, який в рівних умовах з мобілізованою особою несе службу та виконує бойові завдання і з об'єктивних причин не може брати участь в судових засіданнях.

Крім того, поза увагою залишається участь потерпілого в разі зупинення судового розгляду, оскільки вказана норма є імперативною для суду і не передбачає дискреції.

Якщо повернутись до стадії досудового розслідування, то варто наголосити на відсутності ефективного механізму оскарження тривалості провадження в умовах воєнного стану. Відповідно до ст. 308 КПК України, сторона кримінального провадження має право звернутися до прокурора вищого рівня із скаргою на недотримання розумного строку. Однак зазначений механізм виявився недостатньо ефективним навіть в умовах мирного часу.

Проведений аналіз засвідчує, що визначальною є не лише об'єктивна неможливість дотримання процесуальних строків внаслідок збройного конфлікту, але й недосконалість законодавчого регулювання та відсутність дієвих механізмів захисту прав учасників провадження.

Чинне правове регулювання зупинення процесуальних строків в умовах воєнного стану є фрагментарним і недостатньо чітким: воно вирішує питання формального перебігу строків, однак не забезпечує належної реалізації права на справедливий суд у розумні строки відповідно до ст. 6 Конвенції. Це створює реальні передумови для майбутніх рішень ЄСПЛ проти України в післявоєнний період. Існуючий механізм оскарження недотримання розумних строків, передбачений ст. 308 КПК України, є неефективним засобом юридичного захисту в розумінні ст. 13 Конвенції, що підтверджується як довоєнною практикою ЄСПЛ, так і викликами сьогодення.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

2. Закон України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення окремих положень кримінального провадження в умовах воєнного стану» від 15 бер. 2022 р., №2137-IX, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2137-20#Text>

3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами): від 4 лист. 1950 р., URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

4. Рішення ЄСПЛ Екле проти Федеративної Республіки Німеччина» (Eckle vGermany): від 15 лип. 1982 р. (скарга №8130/78): URL:<https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-100701&filename=CASE%20OF%20ECKLE%20v.%20GERMANY%20-%20%5BRussian%20Translation%5D.pdf>

5. Маринів В. Особливості реалізації окремих засад кримінального провадження у судах апеляційної та касаційної інстанцій / В. Маринів // Право України. 2013. № 11. С259–265.

Корзун Андрій Сергійович

доктор філософії права, старший слідчий в особливо важливих справах Головного слідчого управління Національної поліції України

РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ У ВЗАЄМОДІЇ З МІЖНАРОДНИМ КРИМІНАЛЬНИМ СУДОМ У СИСТЕМІ СУЧАСНОГО ПРАВОСУДДЯ

Сучасний етап розвитку міжнародного кримінального правосуддя характеризується трансформацією механізмів притягнення до відповідальності за найтяжчі міжнародні злочини. Центральне місце в цій системі посідає Міжнародний кримінальний суд (далі - МКС), діяльність якого спрямована на забезпечення невідворотності покарання за геноцид, злочини проти людяності та воєнні злочини [1]. Водночас роль Суду не обмежується виключно репресивною функцією: він виступає важливим інструментом формування міжнародних стандартів кримінальної відповідальності та правозастосовної практики. Через свої рішення МКС сприяє розвитку доктрини міжнародного кримінального права, конкретизації складів міжнародних злочинів та уніфікації підходів до їх кваліфікації. Крім того, діяльність Суду має превентивний ефект, оскільки створює додаткові правові ризики для потенційних правопорушників і тим самим стримує вчинення тяжких злочинів. У ширшому вимірі МКС виступає важливим елементом глобальної системи захисту прав людини, забезпечуючи реагування міжнародної спільноти на найбільш серйозні порушення, що загрожують міжнародному миру та безпеці.

МКС функціонує на основі Римського статуту 1998 року, який визначає його юрисдикцію, принципи діяльності та процесуальні механізми. Одним із ключових принципів є принцип комплементарності, відповідно до якого Суд здійснює юрисдикцію лише у випадках, коли держава не здатна або не бажає здійснювати належне розслідування [2]. Такий підхід забезпечує